

5. *Tsay R.* Analysis of financial time series. — New York: John Wiley & Sons, Inc., 2002. — 448 p.

6. *Э. Найман.* Малая энциклопедия трейдера. — М.: Альпина Паблишер, 2011. — 408 с.

7. *Markowitz H.* Portfolio Selection // Journal of Finance, vol.VII, №1, March 1952.

8. *Вітлінський В.В.* Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. — К.: КНЕУ, 2004. — 480 с.

9. *А.В. Кузнецов, В.А. Сакович, Н.И. Холод.* Высшая математика. Математическое программирование. — Мн.: Выш. шк., 1994. — 286 с.

10. Сайт <http://www.google.com/finance>

Стаття надійшла до редакції 29.05.2012 р.

УДК [658.15:005.934]-047.58

Петренко Л. М., канд. екон. наук,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. У статті розглянуто сутність податкової безпеки держави як частини його фінансової безпеки. Запропоновано модель взаємодії між ринковими суб'єктами та державними податковими органами з метою побудови ефективної податкової стратегії щодо погашення заборгованості, забезпечення податкової безпеки держави.

ANNOTATION. In the article are discussed the concept of tax safety as pars of financial safety of the state. Formation of model of interaction between market subjects and states tax system with the purpose of construction effective tax strategy of return debts, maintenance tax safety of the state are in the work.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансова безпека, податкова безпека, податки, підприємство, заборгованість.

KEY WORDS: financial safety, tax safety, taxes, enterprise, debts.

Вступ. Проблема податкових реформувань на сьогодні є однією з найактуальніших для економіки України. Значення податкової складової в сучасному світі настільки велике, що зміст завдань, які стоять перед податковою політикою, без розгляду їх з позицій взаємозв'язку та взаємовпливу з економічною безпекою здатне призвести до втрати послідовності та ефективності подат-

кової стратегії. На сучасному етапі трансформаційних процесів у податковій сфері все більшої актуальності набуває аналіз впливу оподаткування на діяльність підприємств. Становлення принципово нової моделі взаємовідносин між ринковими суб'єктами в межах податкових відносин обумовило виникнення нових завдань у сфері оподаткування, які вимагають врахування податкової складової під час розробки управлінських рішень. Вплив податків на діяльність суб'єктів підприємництва є важливим для визначення результатів діяльності підприємства. При цьому значну роль відіграє рівень податкової безпеки середовища функціонування підприємства, який має забезпечувати рівномірне податкове навантаження. Податки і податкова політика є найважливішими елементами системи забезпечення фінансової безпеки держави. Значення податкової безпеки багаторазово зростає в міру переходу до економіки, що базується на ринкових принципах і механізмах господарювання. Надання державою населенню суспільних благ і послуг, а також їх кількість і якість значною мірою залежать від податкової безпеки країни, яка є однією зі складових фінансової безпеки.

Постановка завдання. Метою даної статті є побудова ефективної стратегії податкового менеджменту щодо погашення заборгованості на основі визначення оптимальних взаємовідносин між суб'єктами ринкової економіки та державними податковими органами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання щодо фінансової безпеки та, зокрема, податкової безпеки держави, а також проблеми податкового навантаження знайшли своє висвітлення в багатьох дослідженнях і наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених О.І Барановського, В. О. Білостоцька, В. Гейця, М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, О. В. Ареф'єва, Н. І. Дорош, В. О. Шевчук, Г. В. Задорожний, Г. В. Козаченко, Л. А. Костирко, В. П. Пономарьов, Е. Селігман, К. Брауер, П. Гензель та ін. У роботах цих авторів розглядаються питання визначення сутності категорії податкової безпеки, питання податкового навантаження та його вплив на економічну активність і доходи платників.

Виклад основного матеріалу. Проблемам гарантування податкової безпеки, оптимізації механізмів податкового адміністрування приділяється сьогодні підвищена увага, яка обумовлена перетвореннями, що здійснюються в державі, проте вони містять в основному практичні рекомендації щодо уникнення зменшення податкового навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності [1—5].

Серед складових системи фінансової безпеки (бюджетна безпека, безпека грошового ринку та інфляційних процесів держави, валютна, боргова безпека, безпека страхового та фондового ринку, банківська безпека) фундаментальною ланкою є податкова безпека, оскільки вона забезпечує фінансовими ресурсами практично всі вище перелічені складові. Податки є головним джерелом фінансових ресурсів, що централізовані державою для задоволення суспільно необхідних і законодавчо встановлених потреб, тобто забезпечення життєдіяльності суспільства. Подібні тенденції характерні багатьом країнам світу.

Значення податкової складової в сучасному світі настільки велике, що зміст завдань, які стоять перед податковою політикою, без розгляду їх з позицій взаємозв'язку та взаємовпливу з економічною безпекою здатне призвести до втрати послідовності та ефективності податкової стратегії.

Оскільки податкова безпека — це складне та багатогранне явище, то вирішального значення набуває системність, що дає можливість виявити органічну єдність усіх перерахованих аспектів.

На сьогодні основними платниками податків являються галузі матеріального виробництва, але часта їх прибутку в економіці поступово скорочується, що уособлює в собі ще одну проблему оподаткування — відсутність раціональної системи бюджетно-податкового прогнозування беручи за основу реальну оцінку податкових надходжень у державний бюджет. Такий недолік у свою чергу впливає на динаміку, а саме на зниження, податкових надходжень, а також на чинники макросередовища, тобто стабільність податкового законодавства.

Податкова безпека держави — це такий стан податкової системи, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає спроможність захищати економічні інтереси держави і протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, можливість реалізації і розвитку податкового потенціалу країни, ефективного використання конкурентних переваг податкової системи в умовах глобалізації [1].

Безпосередній вплив на забезпечення податкової безпеки держави здійснює існуюча система оподаткування, яка виступає підсистемою податкової системи країни і являє собою сукупність податків і зборів, існуючих у державі, та механізму їх стягнення. Ефективно функціонуюча система оподаткування є однією з визначальних складових забезпечення економічного зростання держави. Від діючих механізмів стягнення податків залежать за-

безпеченість держави фінансовими ресурсами та розвиток суб'єктів господарювання.

З іншого боку, неефективність державної податкової політики є дестабілізуючим чинником, що впливає на економічну безпеку держави, а також створює умови для розвитку тіньових процесів в економіці. Тіньова економіка є внутрішньою загрозою податкової безпеки, оскільки є приховуваною від суспільства і держави неоподатковуваною діяльністю, що знаходиться поза державним контролем та обліком. Ухилення від оподаткування значно скорочує дохідну частину бюджету країни, не дозволяючи державі в повному обсязі фінансувати соціальні, інвестиційні, оборонні і правоохоронні програми, що зрештою формує загрозу соціальній стабільності в суспільстві [2].

Отже, податки в якості ресурсного фактора можуть бути для держави як засобом забезпечення безпеки, так і причиною посилення загроз і ризиків (скорочення податкових надходжень до бюджету). Таким чином, у податках і податковій політиці слід бачити: ресурси та інструмент забезпечення економічної безпеки — з одного боку, і фактор ризику — з іншого.

Сьогодні існують всі підстави говорити про багаторівневу систему податкової безпеки на рівні держави, окремих регіонів, підприємств, а також окремої особи. Це означає, що з податковою системою пов'язані інтереси не тільки суспільства і держави, але й усіх громадян, груп населення, підприємств і організацій. Надання державою членам суспільства суспільних благ і послуг, пов'язаних зі створенням нових робочих місць, підтримкою загальної зайнятості, соціальним забезпеченням і соціальним захистом, а також їх кількість і якість практично повністю залежать від масштабів податкового потенціалу країни. Податки і податкова політика повинні сприяти забезпеченню розвитку економіки, фінансової системи і фінансових відносин у країні і регіонах для того, щоб були сформовані необхідні фінансові умови та ресурси для соціально-економічного розвитку держави та її регіонів.

Таким чином, податки і податкова система об'єктивно включені в систему економічної безпеки, і це реалізується з таких позицій як:

- ресурсний фактор, що перебуває в руках держави;
- інструмент впливу на економічні і соціальні процеси;
- фактор зворотної залежності функціонування держави від платників податків, адже порушення податкової безпеки зможе стати реальною загрозою ефективному державному устрою [4].

Кожен із визначених чинників здатен мати як позитивний, так і негативний (фактор ризику) вияв впливу податків на рівень економічної безпеки. Крім того, значення податків як фактора економічної безпеки залежить від багатьох зовнішніх умов: особливостей конкретного етапу економічного розвитку, характеру економічної політики, що реалізується, реального співвідношення фіскальної і регулюючої функцій податків, що відображається в податковій політиці тощо.

Податки були і залишаються основою існування будь-якої держави. Податкові платежі і збори формують більше 70 % доходів Зведеного бюджету України. Стосовно впливу на економічні і соціальні процеси, можна сказати, що податки здійснюють суттєвий вплив на соціально-економічний стан суспільства. Сучасна податкова система формувалася в умовах довготривалої кризи в державі, що суттєво відобразилося на кількості, структурі та якості податкових надходжень. Досвід розвинених країн, що також був в основі створення національної податкової системи, виявлявся не завжди корисним для нашої країни. Прагнення впровадити всі елементи ринкової економіки на перехідному етапі призвело до ускладнень, що лягли на підприємства, які і без цього перебували в критичному стані через недосконалість урядової політики. При розгляді питання ухилення від оподаткування варто звернути увагу на податкову культуру як складову податкової безпеки держави. Податкова культура стосується всього суспільства, вона включає в себе ставлення до податкового процесу всіх його учасників і законодавців, фіскальних службовців і самих платників.

Податкова культура — це частина загальнонаціональної культури країни, яка відображає рівень знання та дотримання податкового законодавства, правильність обчислення, повноти і своєчасності сплати до держави податків, зборів та інших обов'язкових платежів, знання своїх прав, виконання своїх обов'язків платниками податків і контролюючими органами, розуміння всіма громадянами важливості сплати податків для держави і суспільства. Як зазначають науковці, без наявності патріотизму і почуття громадянського обов'язку у широких верств населення і представників владних структур до справляння податків, неможливо мобілізувати зусилля суспільства і держави на створення високоефективної національної економіки та забезпечення економічної безпеки України [1]. Отже можемо виділити такі складові податкової безпеки держави (рис. 1).

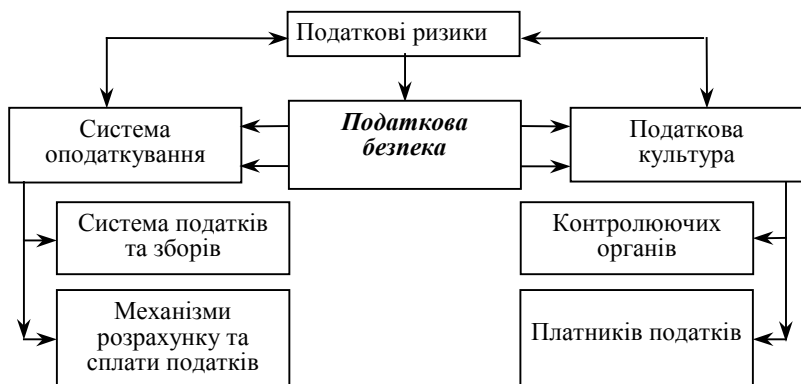

Рис. 1. Структура податкової безпеки держави

Кожна із самостійних частин податкової безпеки держави має власну структуру, свої принципи організації і діяльності. Таким чином, маємо можливість визначити умови, що стосуються елементів податкової безпеки держави та впливають на її забезпечення:

- відповідність системи оподаткування напрямам державної податкової політики, що визначається ефективністю реалізації функцій податків;
- високий рівень податкової культури;
- правовий характер податкових відносин;
- висока ефективність інтегративних зв'язків усіх підсистем функціонування податкової системи суспільства, що відображається відповідними показниками.

Забезпечення розвитку економіки України потребує дотримання всіх без виключення умов відповідності елементів податкової безпеки вимогам забезпечення національної економічної безпеки держави. Оскільки політична та економічна ситуація в Україні є нестабільною, тому виникає необхідність у постійному дослідженні цієї проблеми з метою вироблення нових методів, способів і інструментарію забезпечення податкової безпеки держави.

Аналіз суб'єктів господарювання необхідно проводити з позицій оцінки потенційних можливостей і резервів щодо погашення заборгованостей перед бюджетом. Залежно від цього повинні розроблятися різні схеми по зменшенню та ліквідації заборгованостей, які є оптимальними для даного господарюючого суб'єкту.

Під час розробки схеми стягнення недостачі до бюджету, податкові органи повинні провести ряд заходів [6]:

- 1) визначити множину джерел сплати недостачі;

- 2) визначити ліквідність даних джерел;
- 3) визначити розмір погашення недостачі;
- 4) оцінити витрати податкової служби на обробку певного джерела;
- 5) оцінити оптимальний об'єм недостач, який повинен бути погашений кожним джерелом;
- 6) оцінити ймовірність отримання засобів за рахунок цього джерела;
- 7) розглянути детальніше такі засоби, їх значення та взаємозв'язок.

Основними джерелами погашення податкової заборгованості підприємств є такі:

- 1) стягнення дебіторської заборгованості підприємств;
- 2) направлення частини отриманої в грошовому еквіваленті виручки на погашення заборгованості;
- 3) реалізація готової продукції, використовуючи механізм податкової застави;
- 4) вивчення зовнішньоекономічних контрактів підприємства;
- 5) вивчення схеми роботи підприємства з іншими комерційними структурами.

Необхідно зазначити, що деякі з цих джерел є непрямими. Тобто, у випадку погашення недоплати підприємство буде відшукувати засоби з інших джерел.

Введемо поняття ліквідності, яка оцінює наскільки швидко засоби з даного джерела можуть перетворитися в грошові засоби на рахунках податкових органів. Ліквідність будемо оцінювати у вигляді коефіцієнту, який змінюється від 0 до 1 та показує відношення між кількістю засобів з даного джерела та еквівалентною йому кількістю грошових засобів. Також необхідно відмітити, що витрати податкової служби на роботу над конкретним джерелом залежать від різних факторів: самого джерела, його розмірів, суми недостачі, яка має бути погашена саме за рахунок даного джерела.

Оптимальність розглянемо як максимальну ефективність від погашення заборгованості в певному об'ємі за рахунок певного джерела. Тобто оптимальність можна ще визначити як максимальне співвідношення погашеної недостачі за рахунок кожного джерела до витрат на роботу з даним джерелом з боку податкової служби.

Тому для розробки оптимального плану щодо погашення недостачі введемо наступні змінні:

I — множина джерел погашення заборгованості;

N^i — об'єм недостачі по підприємству за певний період;

V_i^t — розмір джерела погашення недостачі;

L_i^t — ліквідність джерела погашення заборгованості;

R_i^t — об'єм недостачі, яка погашається за рахунок i -того джерела;

p_i — ймовірність отримання засобів за рахунок i -того джерела;

Z_i^t — витрати податкової служби на роботу над i -тим джерелом;

$\{a_{ij}^t\}$ — матриця зв'язку витрат на роботу з i -тим джерелом і змін j -того джерела;

ΔN^t — різниця між нарахованими та сплаченими в період t податками;

ΔV_i^t — зміна розміру джерела погашення заборгованості за рахунок господарської діяльності підприємства;

τ_i — лаг запізнення за платежами за рахунок i -того джерела.

Вирішення даної задачі буде знаходитися на часовому проміжку $[t_0; T]$. При цьому справедливо наступне: між витратами на роботу над джерелом, об'ємом недостачі, яка погашається за рахунок відповідного джерела існує нелінійний зв'язок:

$$Z_i^t = f\left(R_i^t, V_i^t\right). \quad (1)$$

У випадку, якщо існує така сума по кожному джерелу, під час роботи над яким втрати податкової служби дорівнюють нулю, тобто існують суми, які підприємство згодне сплачувати за першою вимогою податківців, то в цьому випадку формула (1) запишеться таким чином:

$$Z_i^t = \begin{cases} 0, & R_i \leq R_i^* \\ f\left(R_i^t, V_i^t\right), & R_i > R_i^* \end{cases}. \quad (2)$$

У будь який момент часу повинні виконуватися баланси недостачі та резервів джерел погашення недостачі за видами:

$$N = N^{t-1} + \Delta N^t - \sum_i R_i^{t-\tau_i} p_i L_i, \quad i \in I, \quad (3)$$

$$V_i^t = V_i^{t-1} + \Delta V_i^t - R_i^{t-1} - \sum_j a_{ij}^t Z_j^{t-1}, \quad i, j \in I. \quad (4)$$

Існують певні обмеження за об'ємами недостачі, які можуть бути погашені за рахунок відповідного джерела: об'єми не можуть бути від'ємними, тобто податкова служба не виплачує коштів підприємствам:

$$R_i^t \leq V_i^t, \quad (5)$$

$$R_i^t \geq 0. \quad (6)$$

Недостача не може бути від'ємною, тобто податкова служба не може забрати у підприємства коштів більше, ніж воно йому заборгувало:

$$N^t \geq 0. \quad (7)$$

Звідси, можемо стверджувати, що метою функціонування податкової служби є забезпечення максимальної ефективності проведених операцій, тобто відношення суми засобів, зарахованих до бюджету до витрат, понесених податковою службою:

$$\frac{\sum_t \sum_i R_i^t}{\sum_t \sum_i Z_i^t} \rightarrow \max. \quad (8)$$

Таким чином, ми можемо визначити таку множину оптимальних об'ємів недостач, які погашаються за рахунок кожного джерела в період розгляду даної ситуації (R_i^t), щоб очікувана ефективність від прийнятих заходів була максимальною. Тобто, ми отримали оптимальну стратегію по роботі з певним підприємством податкової служби.

Висновок. Отже, можна зробити висновок, що на сьогодні основними платниками податків залишаються галузі матеріального виробництва, незважаючи, що частка їх прибутку в економіці поступово скорочується. Щодо основних принципів, на яких повинна ґрунтуватися раціональна податкова політика, то до них важливо віднести такі:

- рівні податки на рівновеликий об'єкт оподаткування (прибуток, дохід, майно тощо);
- виключення, по можливості, подвійного оподаткування;
- встановлення податків з урахуванням економічної доцільності;
- стабільність і довготривалість податкових ставок.

Надання податковій системі гнучкості, взаємозалежності, стійкості сприятиме зростанню господарської діяльності підприємницьких структур, стабілізації і збалансованості соціального середовища, що в свою чергу підвищить рівень фінансової безпеки держави.

Література

1. Гнибіденко І.Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика [Текст] / І.Ф. Гнибіденко [та ін.]. — К. : КНЕУ, 2008. — 292 с.

2. Задорожний Г.В. Экономическая безопасность и теневая экономика / Г.В. Задорожний, П. А. Иващенко, С.В. Тютюнникова. — М.: Изд-во РАГС, 1997. — 224 с.

3. Горобінська І.В. Аналіз податкового навантаження та його вплив на динаміку ділової активності / І.В. Горобінська // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 10. — С. 26—32.

4. Загородній А.Г. Податки та податкове планування підприємницької діяльності: Монографія / А.Г. Загородній, А.В. Єлісеєв. — Львів: Центр бізнес-сервісу, 2003. — 152 с.

5. Грачов О.В. Податкова безпека як невід'ємна складова економічної безпеки підприємства / О.В. Грачов // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2010. — № 29. — С. 82—87.

6. Лысенко Ю.Г., Мищенко С.Г., Руденский Р.А., Спиридонов А.А. Механизмы управления экономической безопасностью. — Донецк: ДонНУ, 2002. — 178 с.

7. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К., 2004. — 759 с.

8. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки // Економіка України. — 2005. — № 5. — С. 4—12.

9. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І.О. Луніна. — К.: Наукова думка, 2006. — 432 с.

10. Иванов Ю. Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект / Ю.Б. Иванов, Л. Л. Єськов: Монографія. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. — 328 с.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2012 р.

УДК 330.101.52

В. С. Дронь, канд. фіз.-мат. наук,
заступник начальника,
Головне управління статистики
у Чернівецькій області

СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ПАРАМЕТРІВ ЛІНІЙНОЇ МОДЕЛІ МІЖГАЛУЗЕВОГО БАЛАНСУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНУ

АНОТАЦІЯ. Сформульовано основні підходи щодо побудови статистичного оцінювання реальної матриці коефіцієнтів прямих виробничих витрат (технологічної матриці) лінійної моделі міжгалузевого балансу